

РОДОВИЙ ОБ'ЄКТ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Характер злочину, його суспільна небезпечність визначається, перш за все об'єктом, на який він посягає [1, с. 37]. Правильне визначення об'єкта злочинів у сфері службової діяльності розкриває їх соціально-політичну сутність, специфіку характеру суспільної небезпеки, що має першочергову важливість як для кваліфікації вчиненого діяння, так і для призначення покарання. Крім того, чітке визначення об'єкта розглядуваних злочинів має не тільки теоретичне, але й практичне значення, оскільки сприяє встановленню ознак, що характеризують суб'єкта цих злочинів, тим самим виокремлюючи коло осіб, які можуть нести відповідальність за службові злочини, передбачені розділом XVII Кримінального кодексу України (далі – КК України). Зазначена багатопланова кримінально-правова значимість об'єкта службових злочинів, в більшості випадків, пояснює і те, що вже протягом багатьох років в науковій юридичній літературі дискутується питання про поняття об'єкта цих злочинів.

Стан наукової розробки проблеми. У вітчизняній юридичній науці проблемам об'єкта службових злочинів свої праці присвятили: П. П. Андрушко, А. А. Задорожний, М. Й. Коржанський, К. П. Задоя, М. І. Мельник, Т. І. Слуцька, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, М. І. Хавронюк, В. Г. Хашев та інші. Разом із тим, низка положень та висновків, що викладені у дослідженнях названих авторів, є дискусійними або такими, що потребують додаткового вивчення.

У цьому зв'язку метою статті є визначення родового об'єкта злочинів у сфері службової діяльності.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що під злочинами у сфері службової діяльності розуміють передбачені кримінальним законом суспільно небезпечні діяння, що посягають на суспільні відносини, які становлять зміст правомірної діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, а також їх авторитет та

ділову репутацію і виражається в неправомірному використанні, перевищенні, невиконанні або неналежному виконанні службовою особою своїх службових повноважень або в протиправному спонуканні службової особи до такого неправомірного використання, перевищення, невиконання або неналежного виконання нею своїх службових повноважень [2, с. 110]. До них відносяться: зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України), перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст.365 КК України), службове підроблення (ст. 366 КК України), декларування недостовірної інформації (366-1 КК України), службова недбалість (ст. 367 КК України), прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди (ст. 368 КК України), незаконне збагачення (ст. 368-2 КК України), пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України), зловживання впливом (369-2 КК України), провокація підкупу (ст. 370 КК України).

Виокремити зазначені злочини в одну групу дозволяє спільність їх родового об'єкта, який охоплює певне коло тотожних або однорідних суспільних відносин, що мають охоронятися у силу цього єдиним комплексом кримінально-правових норм [3, с. 62-63]. Проте єдиної позиції науковців з приводу визначення цієї основоположної ознаки складів «службових злочинів» немає.

На думку О. М. Шармар, родовим об'єктом діянь, передбачених законодавцем у розділі XVII КК України, є суспільні відносини, що забезпечують правомірну службову діяльність в органах державної влади, місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності і організаційно-правової форми [4]. Професор Ю. В. Александров вважає родовим об'єктом злочинів у сфері службової діяльності «встановлений законом порядок здійснення посадовими та службовими особами органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх апарату, об'єднань громадян, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності своїх повноважень» [5, с. 548]. У той же час, попри позитивні риси наведеної дефініції, існує суперечливість розкриття родового об'єкта одночасно через категорії «посадові особи» та «службові особи», розмежування сутності та змісту яких досі залишається актуальним завданням кримінального права. Однак дефініція «порядок здійснення службовими особами своїх повноважень» є вужчою ніж дефініція

«правомірна діяльність». Під якою розуміється діяльність суб'єкта права, яка відповідає приписам правових норм, не суперечить основним принципам права і гарантується державою. Отже, доцільніше використовувати поняття «правомірна діяльність», оскільки воно повністю охоплює і порядок здійснення службовими особами своїх повноважень».

У кримінологічному аспекті слід звернути увагу на те, що зазначений родовий об'єкт загалом є подібним до об'єкта корупційних злочинів. Зокрема, М. І. Мельник визначає їх об'єктом «встановлений порядок діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, авторитет цих органів, а також порядок реалізації службовими особами таких органів наданої їм влади та службових повноважень» [6, с. 412]. Проте, хоча певною мірою злочини у сфері службової діяльності та корупційні злочини й перетинаються, однак це аж ніяк не свідчить про тотожність даних категорій. Їх спільною рисою, наприклад, є включення до родового об'єкта злочинів у сфері службової діяльності авторитету відповідних структур, з використанням влади (повноважень) яких і вчиняються такі злочини. З цього приводу В. Г. Хашев окремо вказує, що частиною даного родового об'єкта є «авторитет державних і громадських організацій та інших структур, що розуміється як визнання, впливовість, престиж, якому за природою може заподіюватися шкода» [7, с.16]. Таку позицію мали й інші вчені, зокрема, П. С. Матишевський, який звертав увагу на те, що об'єктом розглядуваних злочинних посягань є авторитет не лише відповідних органів публічної влади, але й загалом підприємств, установ й організацій незалежно від форм власності [8, с. 559].

Дослідник А.А. Задорожний пропонує виділяти одразу два родових об'єкта: суспільні відносини, що визначають зміст правильної роботи апарату органів публічної влади та їх підприємств, установ чи організацій, а також відносини, що визначають і регулюють зміст правильної роботи апарату підприємств, установ чи організацій недержавних форм власності [2, с. 109].

Ми вважаємо, що визнання авторитету державних і громадських організацій та інших структур частиною родового об'єкта злочинів у сфері службової діяльності є слушним.

Окрім цього, зауважимо, що, при визначенні родового об'єкта злочинів у сфері службової діяльності має йтися не лише про встановлений законом порядок здійснення службовими (посадовими)

особами своїх повноважень (що є беззаперечним) і не стільки про правильність їх виконання, скільки про правомірність діяльності органів публічної влади, адже родовий об'єкт таких злочинів становить не сама правомірність діяльності певних органів й установ, а й пов'язані із нею суспільні відносини. Не відступ службової особи від суспільних, державних або приватних інтересів визначає сутність посягання, а порушення нею правових засад діяльності службової особи (відступ від права, що охороняє такі інтереси), що має наскрізно спільну соціально-психологічну природу [2, с.109].

У підсумку відмітимо, що родовим об'єктом злочинів у сфері службової діяльності, передбачених ст.ст. 364, 365, 366, 366-1, 367, 368, 368-2, 369, 369-2, 370 КК України, виступають суспільні відносини, що забезпечують правомірну службову діяльність і встановлений законом порядок здійснення службових повноважень в органах державної влади, місцевого самоврядування, громадських об'єднань, у структурі підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності і організаційно-правової форми, а також їх авторитет.

Розглядуване питання потребує подальшого дослідження, оскільки правильне визначення об'єкта злочину сприяє точній кваліфікації злочинних діянь у сфері службової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Расторопов С. В. Понятие объекта преступления: история, состояние, перспектива [Електронний ресурс] / С. В. Расторопов // Уголовное право. – 2002 – № 1 – С. 37-40. – Режим доступу : <http://www.jurpro.ru/?cat=13>
2. Задорожний А. А. Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері службової діяльності [Електронний ресурс] / А. А. Задорожний // Право і Безпека. – 2012. – № 2. – С. 105-111. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_2_25
3. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України : навч. посіб. / В. Я. Тацій. – Х., УкрЮА, 1994. – 76 с.
4. Шармар О. М. Кримінальне право. Особлива частина : навч. посіб. [Електронний ресурс] / О. М. Шармар. – Режим доступу : http://www.naiu.kiev.ua/books/mnp_pravo_osob/Files/Lekc/T18/T18_P1.html
5. Кримінальне право України. Особлива частина : підруч. / [Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін.]; за ред М. І. Мельника. – 2-ге вид. – К. : Атіка, 2008. – 712 с.

6. Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально–правові проблеми протидії корупції : дис. ... д–ра юрид. наук : 12.00.08 / Мельник Микола Іванович. – К., 2002. – 506 с.

7. Хашев В. Г. Кримінальна відповідальність за зловживання владою або службовим становищем : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; кримінально–виконавче право» / В. Г. Хашев. – Д., 2007. – 20 с.

8. Кримінальне право України (Особлива частина) : підруч. / за ред. П. С. Матишевського. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 892 с.

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін

О.С. Пармонова